

КОНТИНУИРАНО ОБРАЗОВАЊЕ ВИСОКОШКОЛСКИХ БИБЛИОТЕКАРА¹

Гордана Вилотић, Славица Несторовић-Петровски,
Библиотека Филозофског факултета, Нови Сад

Сажетак

У раду се разматрају теоријски и практични аспекти континуираног образовања високошколских библиотекара. У пракси је тешко повући границу између формалног, континуираног професионалног и континуираног личног образовања. Очигледно је и да постоји чврста веза између формалног и континуираног образовања библиотекара и да је она важнија од разлика које постоје између ова два образовна нивоа. У том контексту представљена су нека искуства у формалном и континуираном образовању библиотекара у Русији у циљу изналажења уравнотеженог развијања форми континуираног образовања код нас. Такође се разматрају врсте и облици континуираног образовања библиотекара високошколских и научних библиотека и описују резултати истраживања спроведеног у јуну месецу 2004. године на Универзитету у Новом Саду, које је имало за циљ да прикупи податке о врстама учења на радном месту које библиотекари најчешће користе.

Кључне речи: континуирано образовање, библиотекари, компетентност, учење на радном месту, високошколске библиотеке, научне библиотеке

CONTINUING EDUCATION OF ACADEMIC LIBRARIANS

Gordana Vilotić and Slavica Nestorović-Petrovski
Faculty of Philosophy, Library, Novi Sad

Abstract

Theoretical and practical aspects of continuing education of the academic librarians are considered in the paper. It is difficult to draw a border among formal, continuing professional education and continuing personal education of the librarians. But obviously, there is a strong relation between formal and continuing education and it is more important than the differences between the educational levels. Some experiences in the continuing education of librarians in Russia are presented in order to achieve a balanced development of the continuing education kinds in Serbia. The kinds and forms of continuing education of academic and research librarians are discussed as well as the results of a survey done in June 2004 at the University of Novi Sad which aim was collecting data about the most frequent kinds of learning used by librarians at their working place.

Key words: continuing education, librarians, competencies, workplace learning, academic libraries, research libraries

УВОД

Континуирано образовање библиотекара код нас добија већи значај увођењем нових технологија у библиотекарство. Данас оно прати читав професионални живот библиотекара, јер се нова знања морају готово свакодневно усвајати. Овај вид образовања представља скуп „едукативних активности примарно обликованих да запослене у библиотекама и информационим центрима одрже у току са њиховим делокругом рада и да им обезбеде у новим областима”.² У многим земљама овај вид образовања има дугу традицију и непрестано се унапређује. На националном плану, уважавајући инострана искуства, „сасвим је очигледно да је нужно испунити одређене пре-

¹ Рад је саопштен на Стручном скупу „Образовање кадрова и корисника у библиотечко-информационој делатности” одржаном у оквиру 10. скупштине Заједнице библиотека универзитета у Србији, 25. октобра 2004. године у Народној библиотеци Србије, Београд.

¹ Paper presented on the Professional Meeting “Education of library and information professionals and users” organized by the Serbian Academic Library Association and held 25 October 2004 in the National Library of Serbia, Belgrade.

² *Describing the elephant: what is continuing professional education?* / Darlene E. Weingand // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm>

дуслове како би образовање библиотекара било усклађено са постојећим потребама и новим информационом окружењем на локалном, националном и интернационалном нивоу”.³ То значи да је неопходно да се установе организација рада на образовању, „сазнања о квалификацијама које библиотекари у различитим институцијама већ поседују” и да је неопходно да се прате и уважавају захтеви окружења. Имајући у виду те чињенице, потребно је да се сачини јединствен план и програм континуираног професионалног образовања, који би представљао део координираног рада на образовању библиотекара у нашој земљи. Планом би требало да се дефинишу приоритети, носиоци образовних активности, као и начини финансирања.

Циљеви континуираног образовања библиотекара су, пре свега, подизање професионалног нивоа библиотечког кадра, подршка и стимулисање образовних иновација, усвајање нових метода учења, како би се побољшао квалитет рада библиотечких и информационих служби и престиж библиотечке професије.

ПРОФЕСИОНАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ

Као радници у информационој делатности, библиотекари су данас заинтересовани да усавршавају своја професионална знања и вештине. Истовремено, од сваког запосленог се очекује да буде у току са променама у професији, технологији и друштву. Због тога је сасвим разумљиво то што библиотекари, као и сви други специјалисти, настоје да очувају своју професионалну компетентност и да изграде успешну каријеру.

Бројни су разлози за очување професионалне компетентности. Пре свега, због тога што знање веома брзо застарева, па се намеће потреба да професионалац мора без престанка да учи. Стручњаци сматрају да очување професионалне компетентности постаје све сложенији задатак. Многа истраживања су показала да теоријско знање годишње треба да се обнавља за 5%, а практично знање за 2%, како не би дошло до *полураспада компетентности*.⁴ Синтагма *полураспад компетентности* позајмљена је из атомске физике, а означава период за који знање из неке области застарева за 50%. У последњој деценији 20. века тај период се нагло скраћује – диплома данас може да „буде у полици” три године, што изискује да се професионална компетентност библиотекара континуирано одржава.

Један од разлога за одржавање професионалне компетентности везан је за информационо тржиште. Оно обухвата библиотеке, издаваче и добављаче, чији број свакодневно расте. Отуда библиотеке морају да обезбеде добру и брзу услугу, како би издржале конкуренцију и обезбедиле место у будућности.

Неопходно је да се постигне компетентност библиотеке и сваког њеног радника, да би могли да служе окружењу и корисницима. Како то постићи? Одговор на то питање посебно је важан за библиотекаре високошколских библиотека, јер они, поред промена у својој професији, морају да прате промене у науци и високом образовању, које се одвијају готово свакодневно. Додатни импулс за одржавање њихове професионалне компетентности долази од корисника високошколских библиотека – наставника, истраживача и студената, који од библиотекара с правом очекују висок ниво информационих услуга.

Ова питања су важна и у њихово решавање морају истовремено да се укључе библиотеке, библиотечке асоцијације и појединци, теорија и пракса, стара и нова искуства и др. Кад је у питању континуирано образовање библиотекара, не поставља се питање *избора* или *опредељења*, јер је оно данас *захтев*.

³ *Координација у раду на образовању библиотекара : (инострани искуства) / Весна Ињац // Сарадња, образовање, квалитет : зборник радова са међународног скупа одржаног у Београду од 5. до 8. децембра 2001. године / [Други] скуп библиотекара балканских земаља ; [главни уредник Александра Вранеш]. – Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије, 2002. – Стр. 221.*

⁴ *Професионал должен учиться непрерывно, иначе – полураспад компетентности / С. А. Бражникова // <http://www.bgunb.ru>*

ВРСТЕ И ОБЛИЦИ КОНТИНУИРАНОГ ОБРАЗОВАЊА⁵

Континуирано образовање библиотекара почиње одмах након завршетка студија и траје током читавог радног века. Док је циљ континуираног професионалног образовања очување професионалне компетентности, циљ континуираног *личног* образовања везан је за лична интересовања ван радног места. Јасно је да је највећи део доживотног учења посвећен континуираном професионалном и личном образовању и због тога друштво у целини мора бити заинтересовано за резултате тог процеса, јер они непосредно утичу на развој целокупног културног окружења.

Напуштајући класичне методе рада и оријентишући се ка новим технологијама, библиотечка делатност постаје све интересантнија, изазовнија, али је код нас тешко достизати ниво квалитета какав је у развијеним земљама, уколико се стално не прате новине. Учење и образовање не би требало да представљају оптерећење и наметнуту обавезу, него процес тимског и индивидуалног стваралаштва који се одвија у атмосфери узајамног поверења и задовољства. Ипак, предавачи, инструктори и друга лица која се непосредно баве образовањем библиотекара, перманентно усавршавају методе и технике рада, како би се постигли што бољи резултати. Континуирано образовање може да се одвија у више различитих облика и на више локација, од непосредних контаката „лицем у лице”, до употребе електронских технологија. Код нас и у свету у примени је више врста континуираног образовања и њихов број расте у складу са технолошким и образовним иновацијама.

Курсеви

Да би се усавршиле професионалне способности библиотекара, организују се различити курсеви који обухватају готово целокупну библиотечку делатност. Међутим, велики број библиотекара похађа и курсеве који нису директно везани за библиотекарство, али доприносе квалитетнијем стручном раду (курсеви страних језика, информатике и др.).

Darlene E. Weingand истиче да се стицање дипломе на додипломским и последипломским студијама дефинише као образовање *пред* службу чак и онда кад су у питању напредни степени библиотечких и информационих студија. Међутим, ако студент у току студија похађа курсеве, с намером да осавремени професионалне способности ван програма за стицање дипломе, онда се такви курсеви уопштено могу сматрати континуираним професионалним образовањем. Те курсеве најчешће организују факултети или приватна лица и они се одвијају, углавном, током вечери или нерадним данима, а могу трајати током читавог семестра.

Радионице и семинари

Ове врсте образовних активности краће трају – најчешће један до пет дана. У радионицама се, углавном, примењује искуствено учење, било да се ради о развоју вештина, игрању улога, или расправама које су засноване на неком сценарију. Семинари, међутим, захтевају да се учесници много више ангажују, док је за предавање инструктора предвиђено много мање времена.

Курсеви, радионице и семинари могу да се одвијају у учионици, у једној просторији у којој су окупљени инструктор и учесници, а данас се све више примењује образовање на даљину, при чему су инструктор и учесници раздвојени просторно и/или временски. У примени су бројне могућности које нуди тај облик образовних активности – кореспонденција, видео и аудио конференције, веб странице – и оне се усавршавају у складу са технолошким иновацијама.

⁵ *Describing the elephant: what is continuing professional education?* / Darlene E. Weingand // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm>; *Идеальной модели не бывает: разговор с библиотечными специалистами Натальей Жадько и Марией Чуркиной* // <http://www.bibliograf.ru>

Конференције

Континуирано образовање библиотекара одвија се и на конференцијама, где се окупљају библиотекари, информатичари и други сродни стручњаци. На конференцијама ИФЛА-е и на другим престижним конференцијама, истовремено се одвијају многи образовни догађаји, а библиотекари могу да бирају радионице и сесије којима ће присуствовати. Оно што конференцијама даје посебну вредност јесте друштвени контекст и он је за многе библиотекаре атрактиван и значајан.

Менторски рад

Образовни облик „један на један” између инструктора и учесника назива се менторским радом. Он се може одвијати у класичном облику „лицем у лице”, али и електронски. У ту врсту рада укључене су и остале активности које служе као припрема за рад у њиховом непосредном контакту (истраживање, читање, учење). Иако се менторски рад најчешће примењује током студија, у пракси се он често примењује у образовању приправника, или при усавршавању библиотекара у стручној дисциплини, које обавља искусни библиотекар специјалиста.

Учење на радном месту

Учење на радном месту представља рад који библиотекар у целини обави самостално, без уплитања инструктора. То учење може да траје кратко, да се примењује повремено, или да траје током читавог радног века. Руководиоци библиотека и библиотекари често не препознају његов значај, мада је оно за многе библиотекаре у нашој земљи основни вид стручног усавршавања.

Предавања, презентације, објављивање

Припремање предавања и презентација, писање радова, чланака или књига, ређе се препознаје као вид континуираног професионалног образовања. Међутим, те активности не само да захтевају ангажовање и напор појединаца и тимова, већ укључују и значајно истраживање и учење. Библиотекарима су данас на располагању бројне могућности за ту врсту усавршавања, а многе библиотеке подстичу ову врсту креативности, јер се на тај начин афирмише њихов рад.

Поставља се питање које су врсте континуираног образовања најприсутније и најпогодније за наше библиотекаре? Код нас се примењују све врсте овог образовања библиотекара (курсеви, радионице, семинари, конференције и др.). Организују их Народна библиотека Србије, Библиотека Матице српске, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду и друге библиотеке. Нивои едукације су такође различити: од курсева за почетнике, тј. припрема за полагање стручног библиотекарског испита, до курсева за лиценце и специјалистичких курсева. Библиотекари са УНС-а су у последњој деценији учествовали у многим образовним активностима у земљи – курсеви Школе Б плус, уводни курсеви за рад у програмском пакету COBISS и бројне радионице и семинари које су водили инструктори и предавачи из земље и иностранства. Они су често и сами инструктори и предавачи, а многи од њих објављују радове у научним и стручним публикацијама и саопштавају их на конференцијама, у земљи и иностранству.

За рад у програмском пакету БИСИС, у којем ради највећи број библиотека Новосадског универзитета, библиотекари су се у почетку оспособљавали у свом локалном окружењу, уз помоћ стручњака са УНС-а и стручњака из Групе за информационе технологије. Од 2000. године организују се курсеви за обуку за рад у том програму.

Више од пола деценије уназад библиотекари поново имају прилику да иду на стручна усавршавања у иностранство (Европа, САД и др.), али је у ту врсту образовања укључен мали број њих.

КВАЛИТЕТ ОБРАЗОВНИХ АКТИВНОСТИ

Несумњиво је да постоје различити видови и облици континуираног образовања библиотекара, а заједничко им је то што се од њих очекује да обезбеде квалитет. Квалитет образовног

процеса зависи од квалитета и одговорности библиотекара, добављача и финансијера.⁶ Он мора бити уједначен код свих учесника: библиотекари морају бити заинтересовани за учење и усавршавање; образовна активност мора бити заснована на компетентности и позитивним евалуацијама; финансијери морају издвојити средства за неопходна усавршавања.

Код нас се, већ неколико година, интензивно организују различити видови континуираног образовања библиотекара, најчешће у организацији националних и универзитетских библиотека, факултета и других институција. Од њих се очекује да задовоље критеријуме за групне и индивидуалне програме и активности, инструкционе материјале и технологије као и инструкторе за учење. Образовна активност отпочиње проценом потреба, која укључује информације о полазницима и њиховим потребама, како би се израдили план, програм и стратегија учења. На крају се обавља евалуација. „Евалуација образовног процеса је, како последњи део тога образовног процеса, тако и први део процеса који долазе, јер се подаци користе за следећу процену потреба”.⁷ Због тога је евалуација основа на којој почива квалитет образовног процеса.

За процес учења и образовања, било да су у питању курсеви, радионице или други видови усавршавања, веома је битна мотивација – опште позитивно расположење, похвале, награде и други видови подршке од библиотеке, факултета или библиотечких асоцијација. Учење није лак процес, нарочито за почетнике у струци, а помоћ и подршка позитивно утичу на библиотекаре и умањују сумње у тешкоће и неуспех.

Квалитет професионалног усавршавања у великој мери зависи од инструктора. То морају бити лица са провереним стручним и едукативно-методичким способностима. Образовна активност може да се одвија индивидуално и тимски, с тим што се у последње време предност даје овом другом. Код разраде плана, важно је дефинисати „психолошки амбијент”⁸, који у овом контексту има веома широко значење. Пре свега, он претпоставља избор слушалаца (њихов стручни ниво треба да буде приближно исти), избор теме и избор форме извођења едукације (предност се даје интерактивним методама учења). Потребно је да програм сваке образовне активности обавезно укључује упознавање са полазницима који се едукују, како би инструктори обуке могли да осмисле даљу тактику рада са том групом библиотекара. Свака вежба или тренинг треба да буду стална смена форми и темпа учења, наступа предавача или инструктора, заједничка проблемска анализа, жива дискусија, разговор, полемика, дијалог. Инструктор треба да обезбеди услове у којима ће се, уз помоћ индивидуалних способности библиотекара, постићи што бољи резултати. То се може остварити кроз тимски рад, који помаже да се открију потенцијали других и да се у пуној мери ангажују сопствене могућности. Основа тимског образовног рада јесте дефинисање полазника и она би требало да буде уграђена у све програме и активности који претендују на модерност, атрактивност и на ширину библиотечких иновација.

ФОРМАЛНО И КОНТИНУИРАНО ОБРАЗОВАЊЕ У РУСИЈИ

У пракси је често веома тешко повући границу између формалног, континуираног професионалног и континуираног личног образовања. Иако су додипломске и последипломске студије нивои формалног образовања који се одвијају пре запослења, важно је истаћи њихов значај за континуирано професионално образовање. Очигледно је и да постоји чврста веза између формалног и континуираног образовања библиотекара и да је она важнија од разлика које постоје између ова два образовна нивоа. Они се међусобно прожимају и надовезују, а квалитет једног образовног процеса утиче на резултате других. Та веза је нужна, јер се њом омогућава надоградња знања – и то

⁶ *Describing the elephant: what is continuing professional education?* / Darlene E. Weingand // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm>

⁷ *Describing the elephant: what is continuing professional education?* / Darlene E. Weingand // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm>

⁸ Идеалној модели не биваат : разговор с библиотечним специјалистима Наталијом Жадько и Маријом Чуркиной // <http://www.bibliograf.ru>

оног новог, углавном насталог због брзине промена информационе технологије. Данас ове врсте иновација често стижу пре у праксу, него, преко науке, у формално образовање.

Садржај и квалитет студија предуслов су и основа за успешан професионални развој. У ту сврху, за потребе овог рада, истражени су неки садржаји формалног и континуираног образовања библиотекара у Русији, који имају дугу традицију. У Русији постоје многи државни факултети, институти, катедре, па и универзитети, на којима се изучавају разноврсне библиотечке дисциплине.

У оквиру Државног универзитета за културу и уметност у Москви постоји Факултет за информационе ресурсе,⁹ на коме се образују библиотечки стручњаци различитих профила – од стручњака за рад са децом и омладином, до библиографа и библиолога. Најстарија катедра на том факултету јесте Катедра за библиотекарство (основана 1933.), а најмлађа је Катедра за информационе технологије и електронске библиотеке (основана 2000.). На том факултету постоје и друге катедре, као што су Катедра за библиологију, Катедра за дечју књижевност и библиотечки рад са децом и омладином, Катедра за социјалне комуникације и библиографију и др. На Катедри за библиотекарство проучавају се следеће дисциплине: *Библиотекарство: општи курс*, *Историја библиотекарства*, *Услуживање корисника*, *Библиотечки менаџмент*, *Маркетинг у библиотекарству*, *Економија библиотечко-информационе делатности*, *Библиотечко-информациона подршка у области права* и др. При Катедри постоји Руско-немачки центар за библиотекарство где се одвија размена стручњака, програма, искустава и идеја. Катедра је иницијатор и организатор многих међународних научних конференција.

При Државном универзитету за културу и уметност у Санкт Петербургу основан је Факултет за библиотекарство и информатику¹⁰ на којем се образују библиотечки стручњаци различитих профила. Факултет има неколико катедри, а овом приликом споменућемо Катедру за библиотекарство и теорију читања на којој се изучавају научне дисциплине, као што су *Професионално читање библиотекара-библиографа*, *Социологија и психологија читања*, *Основи научно-истраживачког рада*, *Рад са корисницима*, *Библиотечка доколица*, *Библиотечка журналистика*, *Библиотечка конфликтологија*, *Информационо-психолошки консалтинг* и др.

Мера утемељености библиотекарства као дисциплине у наставно-образовном процесу и образовним институцијама у Русији, сведочи о вредности и уважавању ове професије, која са развојем научних информација и интернета постаје све значајнија и узраста до националних ресурса.

У Русији се велика пажња посвећује и континуираном образовању библиотекара, јер постоји висок степен свести о потреби очувања професионалне компетентности и њеног значаја за развој друштва у целини. Најпознатије су две школе које су, у ствари, иновативни и креативни образовни центри.

Школа Рудомино¹¹ је центар који од 1996. године постоји при Сверуској државној библиотеци стране литературе у Москви (у жаргону позната као Иностранка). Школа носи име Маргарите Ивановне Рудомино, дугогодишњег директора и оснивача ове библиотеке. Основана је са циљем да обезбеди систем континуираног образовања библиотекара и да унапреди њихов рад у складу са технолошким иновацијама. Школа је позната по квалитетним и атрактивним образовним програмима за библиотеке и библиотекаре, посебно за руководећи кадар, као што су: библиотекар и његова потреба за савременим знањима из области руковођења библиотеком, из области стратешког планирања, обезбеђивања финансирања библиотеке и њених програма. Циљ тих програма јесте образовање библиотекара/менаџера – од менаџера класификације знања до менаџера стратега способног да своју делатност подигне на ниво стратешких ресурса националне културе.

⁹ <http://libedu.narod.ru/libkaf.htm>

¹⁰ <http://www.spbguki.ru/departments/3-1-1/>

¹¹ Проекты переподготовки управленческих кадров региональных библиотек "Школы Рудомино" ВГБИЛ / Жадько Н.В. // http://www.gpntb.ru/win/ntb/ntb2000/4/f04_09.html

Други образовни центар за континуирано образовање библиотекара јесте Сверуска школа библиотечких иновација у Белгороду.¹² Творци и оснивачи ове школе су Академија за допунско усавршавање радника у сфери уметности, културе и туризма (са седиштем у Москви) и Белгородска државна општенаучна библиотека. Своје образовне програме школа остварује под геслом „професионалац мора стално да учи”.¹³ Школа је основана пре неколико година и веома је популарна међу руским библиотекарима.

У средишту образовних програма тих центара јесу нове технологије, нови корисници и нови библиотекари. У Русији постоји још и низ регионалних центара чији програми уживају подршку Фонда за отворено друштво.

АНКЕТА О УЧЕЊУ НА РАДНОМ МЕСТУ

Учење на радном месту има велику улогу у континуираном образовању библиотекара. Шта подразумевамо под том врстом учења? Зар јутарње прегледање веб страница библиотека, књижара, часописа, великих светских издавача, ИФЛА-е и других база података и прелиставање стручне периодике и других публикација у штампаном облику, макар пола сата дневно, нису врсте континуираног образовања? Сваки сусрет са корисником, нарочито корисником-истраживачем, нови је изазов за библиотекара и нова прилика за учење и усавршавање.

На УНС-у обављено је истраживање са циљем да се прикупе подаци о врстама учења на радном месту које библиотекари најчешће користе. Истраживање је засновано на *Анкети о заступљености серијских публикација из области библиотекарства у фондовима високошколских и научних библиотека Универзитета у Новом Саду*, која је спроведена 25. јуна–10. јула 2004. године. Анкету су припремиле Гордана Вилотић и Славица Несторовић-Петровски, а она је у штампаном и електронском облику достављена свим библиотекама на УНС-у.

Мрежу високошколских библиотека УНС-а чине библиотеке тринаест факултета из Новог Сада, Суботице, Зрењанина и Сомбора, четири научна института и Централна библиотека УНС-а. У ових 18 библиотечно-информационих чворишта¹⁴, односно 36 библиотечких јединица, запослено је 83 библиотекара.

Анкета се састојала из четири блока питања: 1. Библиотекарска периодика у фондовима библиотеке: укупан број наслова серијских публикација, број наслова серијских публикација из области библиотекарства (страних, домаћих, текућих, начин набавке – куповина, поклон, размена); 2. Текућа библиотекарска периодика у фондовима библиотеке: наслов, место издања, језик публикације (насловe поређати по фреквенцији коришћења); 3. Наведите домаће и стране веб странице које најчешће користите за едукацију и шире информисање у струци; 4. Наведите мере које би допринеле бољем информисању и образовању библиотекара.

Инфотека најчитанија, веб странице КоБСОН-а и НБС-а најпосећеније

Испуњени анкетни лист доставило је 12 библиотека (66,67%) и за испитиваче који су га припремили и то је био значајан податак.

Циљ првог блока питања био је да се прикупе подаци о библиотекарским часописима у фондовима библиотека УНС-а. Укупан број свих наслова часописа на УНС-у је 14.714¹⁵. На основу анкетних листова, прикупљени су следећи подаци: библиотеке испитаника имају укупно 108

¹² http://www.bgunb.ru/links/master/school/4_innovat.asp

¹³ Професионал должен учиться непрерывно, иначе –полураспад компетентности / С. А. Бражникова // <http://www.bgunb.ru>

¹⁴ Иако су библиотеке Филозофског факултета и Природно-математичког факултета састављене из више организационих јединица, у анкети су вођене као две: Библиотека Филозофског факултета практично функционише као једна, а и департаманске библиотеке ПМФ-а имају заједничких активности, посебно кад је у питању континуирано образовање.

¹⁵ Податак је узет из *Анализе рада високошколских библиотека у Војводини за 2003. годину* (Нови Сад : БМС, 2004.), пошто нису све библиотеке учествовале у анкети.

наслова библиотекарских часописа, од тога је 28 страних, 80 домаћих, 52 текућа; један наслов набављен је куповином, а 107 поклоном и разменом.

Циљ другог блока питања био је да се прикупе подаци о стручним часописима које библиотекарски најчешће користе за усавршавање. Утврђено је да се најчешће користе *Инфотека* (11 библиотека – 91,67%), *Вести* Библиотеке Матице српске (8 библиотека – 66,67%), *Високо-школске библиотеке* (7 библиотека – 58,3%), *Гласник Народне библиотеке Србије* (3 библиотеке – 25%), *Библиотекар*, *Годишњак Библиотеке Матице српске* и *Панчевачко читалиште* (2 библиотеке – 16,67%). По једном су наведени страни часописи (8,3%) *Библиотековедение* (Москва), *College and research libraries* (Chicago), *Knjižná Revue* (Bratislava), *Knjižnice a informácie* (Martin), *Knjižnica* (Ljubljana), *Könyv, könyvtár, könyvtáros* (Budapest), *Library of Congress Information Bulletin* (Washington, D.C.).

Циљ трећег блока питања био је да се прикупе подаци о домаћим и страним веб страницама које библиотекарски најчешће користите за усавршавање. У анкетним листовима они су навели да од домаћих веб страница најчешће користе nainfo.nbs.bg.ac.yu/Kobson и www.nbs.bg.ac.yu (9 библиотека – 75%), www.unilib.bg.ac.yu (6 библиотека – 50%), www.bms.ns.ac.yu (5 библиотека – 41,67%) и www.biblioteke.org.yu (3 библиотеке – 25%).

Библиотекарски четири библиотеке користе за усавршавање стране веб странице и оне су наведене само по једном (укупно 15 сајтова) www.bl.uk, www.bn.org.pl, www.bnf.fr, www.ddb.de, www.ifla.org, www.izum.si, www.library.utoronto.ca, www.loc.gov, www.nkp.cz, www.nlm.nih.gov, www.oszk.hu, www.ozon.ru, www.rsl.ru, www.suite101.com, www.vavilon.ru.

Обука и сарадња – пут до професионалне компетентности

Циљ четвртог блока питања био је да се утврде мере које би требало предузети, како би се постигли бољи резултати у образовању библиотекара. У анкетним листовима наведене су области које би требало унапредити: *информисање* (курсеви, предавања, вести из библиотекарства), *обука/усавршавање* (редовна тематска стручна предавања са предавачима из земље и иностранства; почетни, средњи и специјалистички курсеви; обука библиотекара приправника у библиотекама са једним запосленим; информатичка обука; практична обука са мањом групом и индивидуални рад за претраживање база података; усавршавање књижничара; штампана упутства и други образовни материјали; превођење и презентација страних стручних текстова), *сарадња* (пројекти УНС-а, АРМУНС, Библиотека Матице српске, ЗБУС, Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду, европске академске библиотеке), *веб страница Централне библиотеке УНС-а* (поставити линкове домаћих и страних библиотека и осталих веб страница са образовним садржајима, библиографију домаћих и страних књига из области библиотекарства, заједничку листу електронских адреса библиотекара), *лични контакти и професионална етика* (месечни састанци, неформални облици дружења, отвореност и предусретљивост при пружању помоћи), *финансирање образовних активности*.

Усавршавањем до статуса

Један од циљева анкете био је да се пронађу инструменти за успешно стручно усавршавање библиотекара. У ту сврху у интерпретацију резултата укључени су и резултати претходног истраживања које је на нашем универзитету спроведено неколико месеци раније¹⁶. Циљ претходног истраживања био је да се прикупе подаци за анализу функционисања библиотека и могућности њихове интеграције и унапређења. Анкетни лист се састојао од седам блокова питања која су обухватила готово целокупну библиотечко-информациону делатност на нашем универзитету. Међутим, у овом раду анализирани су само они његови делови који се односе на усавршавање библиотекара.

¹⁶ Анкета о информационим могућностима и потребама високошколских и научних библиотека Универзитета у Новом Саду у 2003/2004, спроведена 13–23. фебруара 2004. године. Анкету су припремили библиотекарски др Силвија Бркић, Гордана Вилотић и Драган Кнежевић.

У одговорима и коментарима библиотекара присутна је свест о потреби континуираног стручног усавршавања и овладавања новим технологијама. Они су навели проблеме на којима треба радити, како би се изградио компетентни библиотекар. Известан број библиотекара нема положен стручни испит, већини недостаје време за стручно усавршавање и овладавање новим технологијама, а разлози за то су обим текућих послова и велики број корисника. Библиотеке, истовремено, немају довољан број стручних радника – по анкети недостаје шест библиотекара и једанаест књижничара, а три библиотеке су навеле да им недостаје стално запослен информатичар. Библиотекарство се данас не може замислити без информационих технологија и отуда мора постојати сарадња и чврста веза библиотекара и информатичара.

Библиотекарство је повезано са другим дисциплинама и оне се у већој или мањој мери прожимају са њим. Отуда није чудо да су библиотекарски у анкети навели да им недостају знања из области информационих технологија, права, финансија, језика, а на врху те листе налази се библиотекарство. То је разумљиво, јер су библиотекарски свесни да је потребно да се стално усавршавају, како би постали компетентни стручњаци – сарадници у настави, што би било потврда њиховог квалитета и знак њиховог статуса.

Остали резултати истраживања

Резултати истраживања су показатељи потреба и жеља библиотекара да се самостално усавршавају, али истовремено илуструју и њихову радозналост и решеност да се у потрази за знањем упуте стазама које нису други утабали. Посебно истичемо улогу националних и универзитетских библиотека и осталих субјеката у образованом процесу, почев од оних који то већ годинама чине, до оних који постоје тек неколико година. Резултати овог истраживања представљају вид евалуације њиховог рада и потврду квалитета и успешности. На тржишту информација има доста квалитетних часописа и веб страница, али најзначајнију улогу у образовању библиотекара имају они са ефикасним маркетингом. Не можемо се отети утиску да библиотекарски нису довољно активни у потрази за образовним садржајима и да користе оне који су успели да им се наметну. Да би континуирано образовање било успешније, треба пронаћи начин на који сви релевантни образовни садржаји могу постати доступни сваком библиотекарском.

Поред личне одговорности за сопствено усавршавање, библиотекарске институције и појединци морају осетити одговорност и спремност да помогну онима који то не умеју самостално. Када је један библиотекар у анкети навео да „није упућен који сајтови за едукацију постоје”, он је тиме изразио жељу да сазна одговор на то питање и истовремено упутио позив у помоћ.

ЗАКЉУЧАК

Парадоксално је то што је континуирано образовање много развијеније у богатим земљама, иако оне много дуже имају и формално образовање у библиотекарству, као и то што је освајање информационе технологије поступније и „мање стресно” у односу на нас. Како у нашој делатности ради још мали број библиотекара са дипломом библиотекарске струке (Катедра за библиотекарство и информатику), у односу на број библиотекара са дипломом других струка и, како је све интензивнија потреба за усвајањем нових знања, утолико је и континуирано образовање неопходније.

Проблематика континуираног образовања библиотекара на УНС-у не разликује се много од исте проблематике на другим универзитетима. Оно што је, можда, другачије јесте то да библиотекарски осећају недостатак универзитетске библиотеке кад је у питању заступање њихових интереса и стратегија развоја. Данас је питање квалитета тесно везано за увођење система интерне и екстерне контроле, а лиценца представља потврду квалитета рада једног библиотекара.

Електронски каталози библиотека на УНС-у нису међусобно повезани и не врши се екстерна контрола квалитета записа. Питања побољшања квалитета и стручног усавршавања библиотеке покушавају заједнички да реше, а она су посебно важна за библиотеке са малим бројем запослених.

То доводи до активније сарадње међу библиотекарицама. Уз помоћ Централне библиотеке УНС-а, оформљене 2003. године, библиотекари високошколских и научних библиотека редовно се састају и разматрају актуелна стручна питања. Они размењују искуства и пружају стручну помоћ нарочито почетницима у струци. Библиотеке које користе софтверски пакет БИСИС тесно сарађују кад је у питању његово коришћење.

На степен континуираног професионалног образовања утиче више фактора. Смештено унутар шире образовне структуре, оно нема редовне изворе финансирања. С друге стране, библиотеке не могу да издвоје финансијска средства која су потребна за усавршавање кадрова. Да би резултати континуираног образовања библиотекара у Србији добили на квалитету, неопходно је да се донесу законски прописи који ће у потпуности регулисати организацију овог процеса. С друге стране, код свих видова образовања, па и код континуираног образовања библиотекара, уколико је укљученост у образовање добровољна, утолико су резултати вреднији. Из тих разлога, неопходно је да се код библиотекара подстакне и развије мотивација за сталним усавршавањем, које представља један од основних предуслова трајног квалитета и афирмације струке.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Библиотечная профессия в конфликте двух культур: между Гутенбергом и Интернетом* / В. П. Леонов // <http://www.library.ru>
2. *Describing the elephant: what is continuing professional education?* / Darlene E. Weingand // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm>
3. *Идеальной модели не бывает : разговор с библиотечными специалистами Наталией Жадько и Марией Чуркиной* // <http://www.bibliograf.ru>
4. *Проекты переподготовки управленческих кадров региональных библиотек "Школы Рудомино" ВГБИЛ* / Жадько Н.В. // http://www.gpntb.ru/win/ntb/ntb2000/4/f04_09.html
5. *Профессионал должен учиться непрерывно, иначе –полураспад компетентности* / С. А. Бражникова // <http://www.bgunb.ru>
6. *Сарадња, образовање, квалитет : зборник радова са међународног скупа одржаног у Београду од 5. до 8. децембра 2001. године* / [Други] скуп библиотекара балканских земаља ; [главни уредник Александра Вранеш]. – Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије, 2002.
7. <http://libedu.narod.ru/libkaf.htm>
8. http://www.bgunb.ru/links/master/school/4_innovat.asp
9. <http://www.spbguki.ru/departments/3-1-1/>